

O roli książki i biblioteki szkolnej w życiu dzieci i młodzieży

Jaka jest rola czytania w życiu dzieci i młodzieży? Czy uczniowie wyobrażają sobie świat bez książek? Odpowiedzi na te i inne pytania szukali pracownicy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Przemysłu, którzy w ramach projektu Comenius – Partnerskie Projekty Regio „Readway – w poszukiwaniu atrakcyjnych i skutecznych sposobów rozwijania zainteresowań czytelniczych” przygotowali i przeprowadzili badanie czytelnicze w trzech przemyskich szkołach.

Charakterystyka badania

Celem badań było określenie roli książki w życiu dzieci i młodzieży, poznanie działań biblioteki szkolnej w zakresie edukacji czytelniczej oraz zbadanie jej wpływu na rozwój czytelnictwa. Technika wykorzystana przy badaniu zainteresowań czytelniczych był kwestionariusz ankiety, w którym respondenci udzielali pisemnej odpowiedzi na usystematyzowane pytania.

Badania zostały przeprowadzone w okresie 1.12.2012 – 15.01.2013 r. Uczestniczyli w nim uczniowie następujących szkół w Przemysłu: Szkoła Podstawowa nr II im. Henryka Jordana (uczniowie klas IV–VI; SP), Gimnazjum nr I im. Orłąt Przemyskich (G) oraz II Liceum Ogólnokształcące im. prof. Kazimierza Morawskiego (LO). Rozesłanych zostało 300 ankiet – po 100 do każdej ze szkół. Analizie poddano 290 wypełnionych kwestionariuszy: po 100 z Gimnazjum nr I i z II LO oraz 90 ankiet z SP nr II. Badania były anonimowe, a ich wynik posłużył do opisanego poniżej analizy.

Czytanie jako forma spędzania wolnego czasu

Na pytanie „Co najczęściej robisz w wolnym czasie?” aż 67% badanych

odpowiedziało, że to słuchanie muzyki stanowi najlepszą formę spędzania wolnego czasu. Niewiele mniej uczniów – 60% – korzysta z komputera, a 56% spotyka się z przyjaciółmi. Pozostałe sposoby spędzania wolnego czasu nie są już takie atrakcyjne: sport uprawia 34% badanych, książki czyta 32% z nich, a telewizję ogląda 26% respondentów. Najmniej uczniów, bo tylko 10%, gra na konsoli, a ponad 13% rozmawia przez telefon. Czytanie książek znalazło się na piątym miejscu wśród ośmiu możliwości spędzania wolnego czasu.

Wśród uczniów gimnazjum i liceum nie zauważa się większych różnic w sposobie spędzania wolnego czasu. Większość z nich zajmuje się słuchaniem muzyki (G – 74%; LO – 75%), korzysta z komputera (G – 56%; LO – 65%) oraz spotyka się z przyjaciółmi (G – 62%; LO – 65%). Na czwartym miejscu zarówno wśród uczniów gimnazjum, jak i liceum znalazło się czytanie książek (G – 34%; LO – 35%).

Wśród uczniów szkoły podstawowej najwięcej respondentów korzysta z komputera (60%) oraz spotyka się z przyjaciółmi (52%). Taka sama ilość badanych (48%) słucha muzyki i uprawia sport, nieco mniej (39%) – ogląda tele-

wizję. Dla 25% uczniów szkoły podstawowej czytanie stanowi atrakcyjną formę spędzania wolnego czasu.

Czy można zrezygnować z czytania?

Pytanie „Z czego nie mógłbyś zrezygnować?” badało hierarchię potrzeb respondentów.

Aż 47% badanych nie mogłoby zrezygnować ze spotkań z przyjaciółmi, a 41% – z rozmów przez telefon. Na trzecim miejscu pod względem ważności znalazł się komputer (35%), zaraz za nim telewizja (20%), a dopiero na piątym (przedostatnim) – książka (16%). Tylko 5% uczniów nie mogłoby zrezygnować z gry na konsoli. Wszystkie grupy wiekowe respondentów określiły swoją hierarchię potrzeb w takiej samej kolejności. Uczniowie szkoły podstawowej deklarują, że nie mogą zrezygnować z książki, częściej (23%) niż ich koleldzy z gimnazjum (12%) i liceum (13%).

Motywacje czytelnicze uczniów

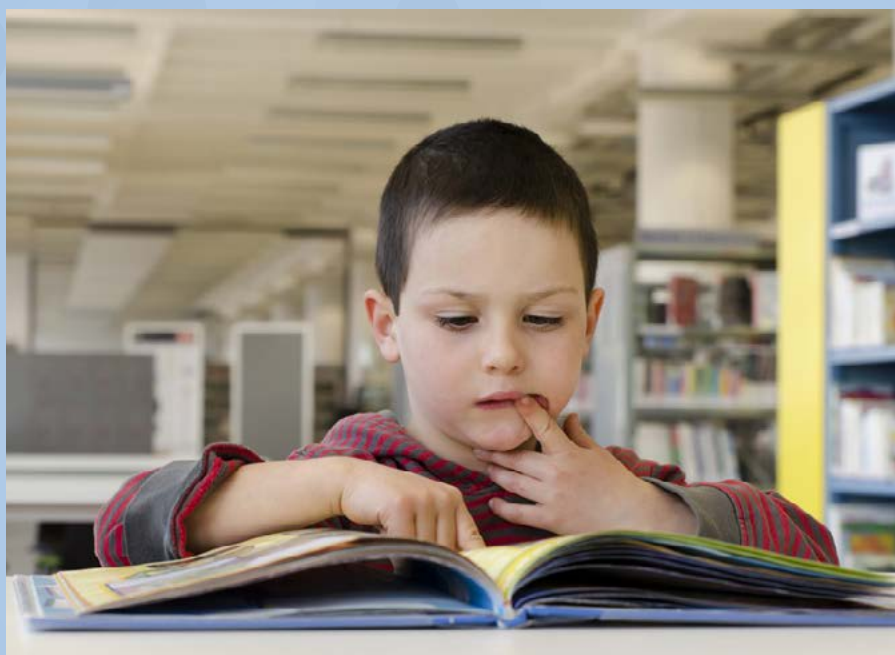
Na pytanie „Dlaczego czytasz?” ponad połowa uczniów (52%) odpowiedziała, że czyta dla rozrywki. Natomiast dla 27% z nich książka jest źródłem infor-

macji, co w dobie internetu stanowi znaczący odsetek. Aż 20% uczniów podało inne przyczyny sięgania po lekturę. Nie zawsze były to odpowiedzi satysfakcjonujące nas, bibliotekarzy: „czytam, bo lubię”; „dla przyjemności”; „jest to ciekawa forma spędzania wolnego czasu”; „poznaję życie innych ludzi”; „bo ktoś polecił mi książkę”; „z ciekawości”; „z pasji”. Padały i takie odpowiedzi: „nie czytam”; „czytam, bo muszę”; „czytam tylko lektury, nie lubię książek”. Niemal wszyscy uczniowie (99%) udzielili odpowiedzi na to pytanie.

Największą rolę w motywowaniu uczniów do czytania odgrywają rodzice (33%); nauczyciele (33%) oraz koledzy i przyjaciele, również 33% głosów. Najmniejszy odsetek badanych wskazało rodzeństwo jako osoby zachęcające do sięgania po lekturę (6% głosów). Na przedostatnim miejscu znalazł się bibliotekarz (16% odpowiedzi). W poszczególnych grupach wiekowych odpowiedzi są zróżnicowane. Uczniowie szkoły podstawowej najczęściej wskazywali rodziców (64% odpowiedzi), a uczniowie gimnazjum i liceum – kolegów i przyjaciół (G – 34%; LO – 47%). 11% uczniów, głównie z gimnazjum i liceum, wskazało siebie samych jako osobę motywującą.

Ulubione książki niedorosłych czytelników

Ulubionym gatunkiem większości respondentów jest literatura fantastyczna (25% odpowiedzi) w szerokim rozumieniu obejmująca literaturę science fiction, fantasy czy horrory, których czytanie deklaruje 30% badanych. Popularnością cieszą się także książki obyczajowe oraz gazety i czasopisma (podobny wynik procentowy). Pozostałą grupę stanowi literatura historyczna i przyrodnicza, którą chętnie czyta 14% ogółu badanych. Jedna czwarta respondentów ze

szkoły podstawowej często sięga po baśnie i bajki – ten rodzaj literatury jest dominujący tylko dla tej grupy wiekowej. Równie niewielki odsetek uczniów (13% badanych) poświęca czas powieściom sensacyjnym. Większym zainteresowaniem ten rodzaj literatury cieszy się wśród uczniów liceum – 18%.

“**Aż 47% badanych nie mogłoby zrezygnować ze spotkań z przyjaciółmi, a 41% – z rozmów przez telefon. Na trzecim miejscu pod względem ważności znalazł się komputer (35%), zaraz za nim telewizja (20%), a dopiero na piątym (przedostatnim) – książka (16%).**”

Wśród innych rodzajów literatury największym zainteresowaniem cieszą się książki przygodowe (45 głosów – głównie uczniowie z gimnazjum i szkoły podstawowej), romanse (8 głosów – uczniowie gimnazjum), a także książki: biograficzne, podróżnicze, psychologiczne, dokumentalne, filozoficzne oraz kryminały i komiksy. 65% badanych nie podało swojego ulubionego autora. Można zauważyć w tym względzie duże dysproporcje

między uczniami różnych grup wiekowych – swojego ulubionego autora ma 50% uczniów szkoły podstawowej, 29% gimnazjalistów i 28% licealistów. Ponad połowa respondentów stwierdziła, że posiada swoją ulubioną książkę.

Najpopularniejszymi twórcami wśród dzieci szkoły podstawowej są: C.S. Lewis, J. Brzechwa i J.K. Rowling. Dalsze miejsca zajmują: A. Maleszka, M. Twain, J.R. Tolkien, J. Tuwim i A. Lindgren.

Wśród uczniów gimnazjów największą popularnością cieszy się A. Sapkowski. Pozostali respondenci wymieniali także: J.K. Rowling, M. Cabot, D. Steel, J.R. Tolkiena, N. Sparksa, E.E. Schmitta, J. Austen, E. Nowak, R. Mead, E.L. James, R.P. Evansa, J. Chmielewską i J. Flanagan. Są to głównie przedstawiciele literatury fantastycznej oraz obyczajowej i kryminalnej. Wśród wymienionych autorów znalazł się tylko jeden przedstawiciel rodzimej literatury – A. Sapkowski. Podsumowując, gimnazjaliści gustują głównie we współczesnej literaturze fantasy.

Respondenci ze szkół ponadgimnazjalnych również wymieniają przedstawicieli literatury fantastycznej: J.R.

Tolkiena, J.K. Rowling, A. Sapkowskiego, S. Kinga, G. Martina, D. Głuchowskiego. Popularnością cieszą się również autorzy książek sensacyjnych i kryminalnych: S. Larsson, D. Brown, H. Coben. Z polskich autorów uczniowie wymieniali K. Grocholę, W. Gombrowicza, M. Choromańskiego.

Najpopularniejszymi książkami wśród uczniów szkoły podstawowej są *Harry Potter* oraz *Opowieści z Narnii* (po 11 głosów). Na trzecim miejscu znalazła się lektura szkolna *Dzieci z Bullerbyn* (5 głosów), po niej *Zmierzch* (4 głosy). Pozostałe książki na miejscach 5–12 to: *Przygody Mikołajka*, *Ania z Zielonego Wzgórza*, *Hobbit*, *Brzechwa dzieciom*, *Spotkanie nad morzem*, *Magiczne drzewo*, *Ten obcy* (wszystkie otrzymały po 3 lub 2 głosy). Duża popularność dwóch pierwszych tytułów może być spowodowana widowiskowymi i chętnie oglądanymi adaptacjami filmowymi, jak również ogromną modą na literaturę fantasy panującą wśród młodzieży.

Uczniowie gimnazjum także są zafascynowani literaturą fantastyczną. Dalsze miejsce zajmują książki obyczajowe poruszające problemy, z którymi boryka się młodzież. Uznanie cieszy się również literatura traktująca o patologich

wśród młodzieży. Najpopularniejsze tytuły wśród gimnazjalistów to: *Wiedźmin*, *Harry Potter*, *My dzieci z dworca ZOO*, *Szeptem*, *W sidłach anoreksji*, *Trzy metry nad niebem*, *Stowarzyszenie Wędrujących Dżinsów*, *Pięćdziesiąt twarzy Greya*, *Pamiętnik narkomanki*, *Zmierzch*.

Młodzież ponadgimnazjalna również chętnie czyta literaturę fantastyczną (*Wiedźmin*, *Harry Potter*, *Pod kopułą*, saga *Zmierzch*, *Metro 2033*, *Władca Pierścieni*, *Igrzyska śmierci*, *Kłótwa tygrysa*, *Wizje w mroku* itp.). W kręgu zainteresowań tej grupy znajdują się ponadto literatura sensacyjna (*Zaginiony symbol*, *Millenium*), klasyka literacka (*Buszujący w zbożu*, *Sto lat samotności*, *Mistrz i Małgorzata*) oraz powieści obyczajowe (*Pamiętnik narkomanki*, *Szeptem*, *Ja wam pokażę*).

Jak często czytają młodzi czytelnicy?

Odpowiedzi na pytanie o częstotliwość czytania książek nie różnią się znacząco. Codziennie książki czyta 26% respondentów. Taki sam odsetek uczniów ma kontakt z książką raz w tygodniu, nieco mniej czyta raz w miesiącu i rzadziej (po 24%). Najczęściej czytają uczniowie szkoły

podstawowej (38% badanych czyta codziennie), ale jednocześnie 27% tej grupy przyznaje, że czyta rzadziej niż raz w miesiącu.

Rola biblioteki szkolnej w edukacji czytelniczej dzieci i młodzieży

Na pytanie „Czy korzystasz z biblioteki szkolnej?” twierdząco odpowiedziało 83% respondentów, zatem tylko 17% uczniów nie wypożycza książek w szkole. Młodzież stwierdza, że nie korzysta z biblioteki, ponieważ: „ma dużo książek w swoim domu”; „w bibliotece jest mało fajnych książek”; „brakuje nowości”; „nie znajduje książek dla siebie”; „korzysta z innej biblioteki”; „biblioteka nie oferuje książek, które ich interesują”; „nie czyta”; „nie lubi czytać”.

Ponad połowa badanych (62%) stwierdziła, że w bibliotece są książki warte przeczytania. Najwięcej osób niezadowolonych z księgozbioru biblioteki szkolnej było w grupie uczniów gimnazjów (42%) oraz szkoły ponadgimnazjalnej (55%). Wpływ na to ma zapewne kondycja finansowa bibliotek, które nie mogą sobie pozwolić na zakup nowości wydawniczych.

W odpowiedzi na pytanie „Czy działania biblioteki szkolnej zachęcają cię do czytania książek?” głosy respondentów rozdzieliły się po połowie. 51% badanych uznało, że biblioteka szkolna zachęca ich do czytania. Istnieje znaczna dysproporcja w odpowiedziach poszczególnych grup wiekowych – aż 80% uczniów szkoły podstawowej potwierdziło, że biblioteka szkolna motywuje ich do sięgania po lekturę, w szkole ponadgimnazjalnej twierdząco na to pytanie odpowiedziało tylko 29% uczniów.

Najpopularniejszą formą pracy z czytelnikiem w bibliotece szkolnej według

badanych są konkursy (54% odpowiedzi) oraz lekcje biblioteczne (44%). Na trzecim miejscu (29%) znalazły się wystawy. Kolejne miejsca zajmują gry i zabawy, wieczorki literackie i inscenizacje. Analizując odpowiedzi na to pytanie, można stwierdzić, że największą formą pracy z czytelnikiem stosuje biblioteka szkoły podstawowej. Dominują tu konkursy, lekcje biblioteczne i wystawy, częste są gry i zabawy, nieco rzadziej uczniowie wskazują na wieczorki literackie, a najrzadziej – na inscenizacje.

Aż 91% uczniów gimnazjum wymienia konkursy jako najpopularniejszą formę pracy biblioteki. Na drugim miejscu znajdują się lekcje biblioteczne (82% odpowiedzi), na trzecim zaś – wystawy, z wynikiem (25%).

Najmniej korzystnie uczniowie oceniają działania biblioteki szkolnej w szkole ponadpodstawowej: aż 47% badanych nie zauważyło żadnych działań ze strony biblioteki. Najwięcej uczniów wskazało wystawy (19%) oraz konkursy (10%). Pozostałe formy pracy biblioteki otrzymały 3–5% głosów. 13% uczniów tej grupy wiekowej nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

Tylko 31% ogółu badanych rozmawia z nauczycielem lub bibliotekarzem o przeczytanych książkach. Najwięk-

szy odsetek uczniów, którzy dzielą się z nauczycielem swoimi przemyśleniami na temat książek, jest w szkole podstawowej (40%) oraz w gimnazjum (42%), najmniejszy – w szkole ponadgimnazjalnej (tylko 13%).

Wnioski

Badani uczniowie najchętniej spędzają wolny czas na słuchaniu muzyki. Czytanie książek znalazło się na piątym miejscu wśród proponowanych ośmiu sposobów spędzania wolnego czasu.

Zrezygnować z książki nie mogłoby 46 respondentów (co stanowi tylko 16% wszystkich odpowiedzi). Szereguje to książkę na piątym (przedostatnim) miejscu wśród rzeczy i czynności ważnych dla nastolatków.

Ponad połowa badanych przyznaje, że chętnie czyta książki, które służą im głównie jako element rozrywki. 26% badanych deklaruje codzienny kontakt z książką, tyle samo respondentów czyta raz w tygodniu. Badani uczniowie najczęściej czytają literaturę fantastyczną.

Aż 65% uczniów nie ma swojego ulubionego autora. Najpopularniejszymi twórcami wśród dzieci szkoły podstawowej są C.S. Lewis, J. Brzechwa i J.K. Rowling. Uczniowie gimnazjum najczę-

ściej czytają A. Sapkowskiego, a licealiści gustują w książkach J.R. Tolkiena, J.K. Rowling, A. Sapkowskiego i S. Kinga, co potwierdza modę na literaturę fantasy.

Tylko 25% badanych korzysta z audiobooków, na co zapewne wpływa fakt, że biblioteki szkolne nie kupują tego typu wydawnictw lub kupują je sporadycznie.

Z biblioteki szkolnej korzysta 83% ogółu badanych, ale aż 38% stwierdza, że nie znajduje w niej dla siebie interesujących książek. Najwięcej niezadowolonych z oferty biblioteki jest w grupie licealistów (55%). Aż 71% uczniów w liceum oraz 53% uczniów w gimnazjum uważa, że działania biblioteki szkolnej nie zachęcają ich do sięgania po lekturę.

Respondenci uważają, że biblioteka szkolna prowadzi wiele różnorodnych form pracy z czytelnikiem. Najczęściej stosowanymi są: konkursy, lekcje biblioteczne oraz wystawy. Najmniej korzystnie uczniowie oceniają działania biblioteki szkolnej w szkole ponadpodstawowej. Tylko 31% badanych rozmawia z nauczycielem o przeczytanych książkach. Badania wykazują, że chęć podzielenia się z pedagogiem swoimi wrażeniami związanymi z książką maleje wraz z wiekiem.

Urszula Buczkowska

Absolwentka bibliotekoznawstwa i informacji naukowej WSP w Krakowie, nauczyciel dyplomowany. Pracę rozpoczęła w 1980 r. w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Przemyślu na stanowisku pracownika ds. instrukcyjno-metodycznych. W latach 1989–1991 pełniła funkcję doradcy metodycznego ds. bibliotek szkolnych.

W 1991 r. objęła stanowisko dyrektora PBW w Przemyślu, które sprawowała do 2002 r. Obecnie pracuje na stanowisku kierownika Wydziału Informacyjno-Bibliograficznego i Czytelni tejże placówki.

Zainteresowania: literatura, muzyka, ogród, robotki ręczne.